

buiten de lijnen

inspirerende scenario's voor het Vlaamse platteland

Vooraf	2
Een duurzaam Vlaams platteland als inzet	5
Samen werken aan een toekomstvast plattelandsbeleid	9
Het proces: een scenario-oefening over het platteland	13
Scenario's: hoe kan het platteland eruit zien in 2030?	19
Van scenario's naar beleid	27
Op de agenda van een toekomstgericht plattelandsbeleid	37

VOORAF

Vijf jaar geleden riep Vlaanderen het plattelandsbeleid als nieuw beleidsveld in het leven. Met deze keuze nam Vlaanderen een uitgesproken engagement tot een eigen Vlaams plattelandsbeleid dat verder gaat dan de Europese Plattelandsverordening. Een integraal plattelandsbeleid ook, dat de afstemming van de vele sectorale invalshoeken op het platteland als inzet heeft en streeft naar een duurzaam platteland. Binnen de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) werd de afdeling Platteland opgericht, als trekker en coördinator van het Vlaamse plattelandsbeleid. Het Interbestuurlijk Plattelandsoverleg (IPO) werd ingesteld als overlegorgaan voor het platteland dat de Vlaamse Regering, de provincies en de gemeenten rond de tafel brengt.

Het jonge Vlaamse plattelandsbeleid begon anno 2005 als een zoekend proces. De VLM voerde een verkennende literatuurstudie uit om de trends en de ontwikkelingen op het Vlaamse platteland in kaart te brengen. Het plattelandsbeleid nam een initiatief dat even nodig als baanbrekend was: samen met de plattelandsactoren op een open en openhartige manier, vrij van conventionele denkkaders, nadenken over de toekomst van het Vlaamse platteland. Die out-of-the-box scenario-oefening leverde verrassende toekomstbeelden op van het Vlaamse platteland en ook aanknopingspunten voor het beleid. Het Vlaamse plattelandsbeleid kreeg haar eerste, voorzichtige contouren.

Intussen zette het plattelandsbeleid betekenisvolle stappen. Op basis van de eerste inzichten werden de krijtlijnen voor het beleid uitgetekend en geoperationaliseerd. Op het terrein werden lopende acties voortgezet en ook tal van nieuwe initiatieven gestart: plattelandsontwikkelingsprojecten ondersteund door Europese programma's, hefboominitiatieven van het IPO (dorpsnetwerken voor zorg in een rurale omgeving, dialoogdagen rond de paardenhouderij, buurtwinkels op het platteland...) en geïntegreerde, gebiedsgerichte plattelandsprojecten zoals de Merode, De Wijers en Gooik. In heel Vlaanderen zetten verenigingen, gemeenten, provincies en andere plattelandsactoren projecten op touw, werkten plaatselijke groepen ontwikkelingsstrategieën uit voor hun gebied en maakten provincies werk van provinciale plattelandsbeleidsplannen. Om dit jarenlange bottom-up engagement te omkaderen en te blijven ondersteunen in de toekomst, werd op vraag van de minister bevoegd voor het plattelandsbeleid recent een ontwerp van Vlaams plattelandsbeleidsplan uitgewerkt, met een visie en een reeks aanzetten tot acties. Het Vlaams Plattelandsbeleidsplan vindt u op de website van de VLM (www.vlm.be), in de *Mediatheek* bij *Folders en brochures*, in de categorie *Plattelandsontwikkeling*.

De resultaten van de scenario-oefening uit 2005 blijken ook vandaag nog relevant. Inzetten op dorpsdynamiek, een sterke lokale economie, innovatie en het behoud van de open ruimte: de scenario-oefening onderstreepte deze strategische keuzes als doorslaggevend voor een kansrijk plattelandsbeleid.

Deze publicatie wil de brug slaan tussen de scenarioanalyse van toen en het plattelandsbeleid van straks. Naast een beschrijving van de denkoefening bevat ze opties, aanbevelingen en aandachtspunten voor een innovatief plattelandsbeleid. Deelnemers getuigen hoe de toekomstverkenning hun kijk op het platteland(sbeleid) beïnvloed heeft en hoe dat vandaag nog doorleeft in hun job. *'Als deze oefening één ding aantoont, dan is het wel dit: participatief en creatief nadenken over morgen, werkt verfrissend en kristalliserend voor het beleid'*, verwoordt iemand het sprekend.

We hopen dat deze publicatie een inspiratiebron is voor al wie op één of andere manier bijdraagt aan het plattelandsbeleid in Vlaanderen. We danken iedereen die eraan heeft meegewerkt en wensen iedereen veel leesplezier.

Een duurzaam
Vlaams platteland
als inzet

Klein in oppervlakte, groot in troeven: dat is het Vlaamse platteland ten voeten uit. De kwaliteiten en kenmerken van het Vlaamse platteland maken dat dit gebied druk gebruikt wordt. Als werkruimte door de land- en tuinbouw en door andere economische sectoren, als woon- en leefruimte door de plattelandsbewoners en als collectieve voorraadkamer van grondstoffen en natuur, rust en stilte, erfgoed en landschappen door zowat alle Vlamingen. Het plattelandsbeleid streeft naar een platteland dat zich in al zijn hoedanigheden kan ontwikkelen: een duurzaam platteland.

Een duurzaam platteland heeft oog voor people (mensen), profit (economie) en planet (natuur): de drie pijlers van duurzame ontwikkeling.

Een duurzaam platteland...

biedt tegelijk kansen voor de economie, voor de mensen die er wonen en leven en voor de natuur en de natuurlijke rijkdommen die het herbergt.

Een duurzaam platteland...

is een plaats waar mensen initiatieven kunnen nemen, waar bedrijvigheid zich kan ontplooiën. Lange tijd was de land- en tuinbouw de enige speler, maar vandaag zoeken ook nieuwe economische spelers, zoals handel, recreatiebedrijven en zelfs hoogtechnologische dienstenbedrijven een vestigingsplek op het platteland.

Een duurzaam platteland...

is ook een ruimte voor mensen. Waar mensen zichzelf kunnen zijn, kunnen leven, wonen, werken en op adem komen. Een duurzame open ruimte is er voor de mensen, maar wordt ook door de mensen gemaakt. Het is belangrijk dat mensen trots zijn op hun streek, meedenken over de inrichting ervan, en het gebied waar ze wonen mee gestalte kunnen geven.

Een duurzaam platteland...

is ten slotte een schatkamer voor de natuur en het milieu. Het is de honk van waardevolle natuur- en bosgebieden, de thuishaven voor een rijke variëteit aan dieren en planten, levende en veerkrachtige beken en rivieren, zuivere lucht, authentieke landschappen... Die groene functie van het platteland is belangrijk om toekomstige uitdagingen, zoals het verlies aan biodiversiteit en de klimaatopwarming, te trotseren. >|

Samen werken aan een toekomstvast plattelandsbeleid

Onze maatschappij evolueert in ijstempo. Dat maakt de toekomst onzeker en vervult het beleid met vraagtekens. Scenario-oefeningen kunnen het beleid helpen om beter om te gaan met deze onzekerheden. Met denkbare, maar moeilijk voorstelbare scenario's – wat als? – de toekomst verkennen om er beter op voorbereid te zijn: dat was het eerste opzet van de scenario-oefening over het platteland. Tegelijk wilde het plattelandsbeleid met deze oefening een creatieve en toekomstgerichte dialoog over het platteland op gang brengen.

Omgaan met complexiteit en onzekerheden: weten waar naartoe

De ontwikkeling en de toekomst van het Vlaamse platteland hangen samen met ontzettend veel omgevingsfactoren: bevolkingsaan groei, economische globalisering, appreciatie van de open ruimte, welvaart, mobiliteit, klimaatwijziging, participatie van bewoners aan het beleid... Het gaat om een complex maatschappelijk proces met heel wat onzekerheden. Toch is het belangrijk dat het plattelandsbeleid van vandaag proactief werkt en dus zo goed mogelijk inspeelt op de toekomstige ontwikkelingen, al zijn die ten dele onbekend.

Denken in scenario's is een manier om inzicht te krijgen in de mogelijke toekomstbeelden voor het platteland. Wat als in 2030 de economie in Vlaanderen gedomineerd wordt door multinationals? Wat als de Vlaamse polders door de klimaatverandering onder water komen te staan? Wat als wonen op het platteland straks onmogelijk wordt? Door bekende denkpaden te verlaten en met een open blik en een groot inlevingsvermogen over de toekomst na te denken, bereid je je voor op alle mogelijke toekomst. Dan komt het er op aan een beleid te ontwerpen dat toekomstvast is: een anticiperend beleid dat hoe dan ook effectief is, welke richting het ook uitgaat met het platteland. Scenario's bieden een kader om zo'n robuust plattelandsbeleid te ontwerpen.

Samenwerking en dialoog als karaktertrek

In een complexe ruimte als het platteland is samenwerking een noodzakelijke voorwaarde om resultaten te boeken. Niet alleen is het platteland zelf een amalgaam van sectoren en actoren, ook het plattelandsbeleid is sterk verweven met andere beleidsdomeinen, zoals ruimtelijke ordening, mobiliteit, welzijn... Bovendien zijn alle bestuursniveaus betrokken bij het platteland: het Vlaams Gewest, de provincies, de gemeenten. Een geïntegreerde, gezamenlijke aanpak is aangewezen om de neuzen in dezelfde richting te laten wijzen, en om de inspanningen en de middelen zo efficiënt mogelijk te benutten.

De scenario-oefening, aan de start van het Vlaamse plattelandsbeleid, was een ideale gelegenheid om een creatieve dialoog over plattelandsontwikkeling tot stand te brengen. Een dialoog over de grenzen van de inhoudelijke expertise en bestuurlijke grenzen heen, die de deelnemers toeliet hun denkkaders te verruimen, kennis met elkaar te delen en te komen tot nieuwe, elkaar versterkende en aanvullende inzichten. Op die manier verhoogt de betrokkenheid bij de toekomstscenario's voor het platteland, alsook het draagvlak voor de beleidskeuzes die er uit voortkomen. >|

Patricia De Clercq,
Departement Landbouw en Visserij:
'Lange termijn verdient aandacht
van beleidsmakers'

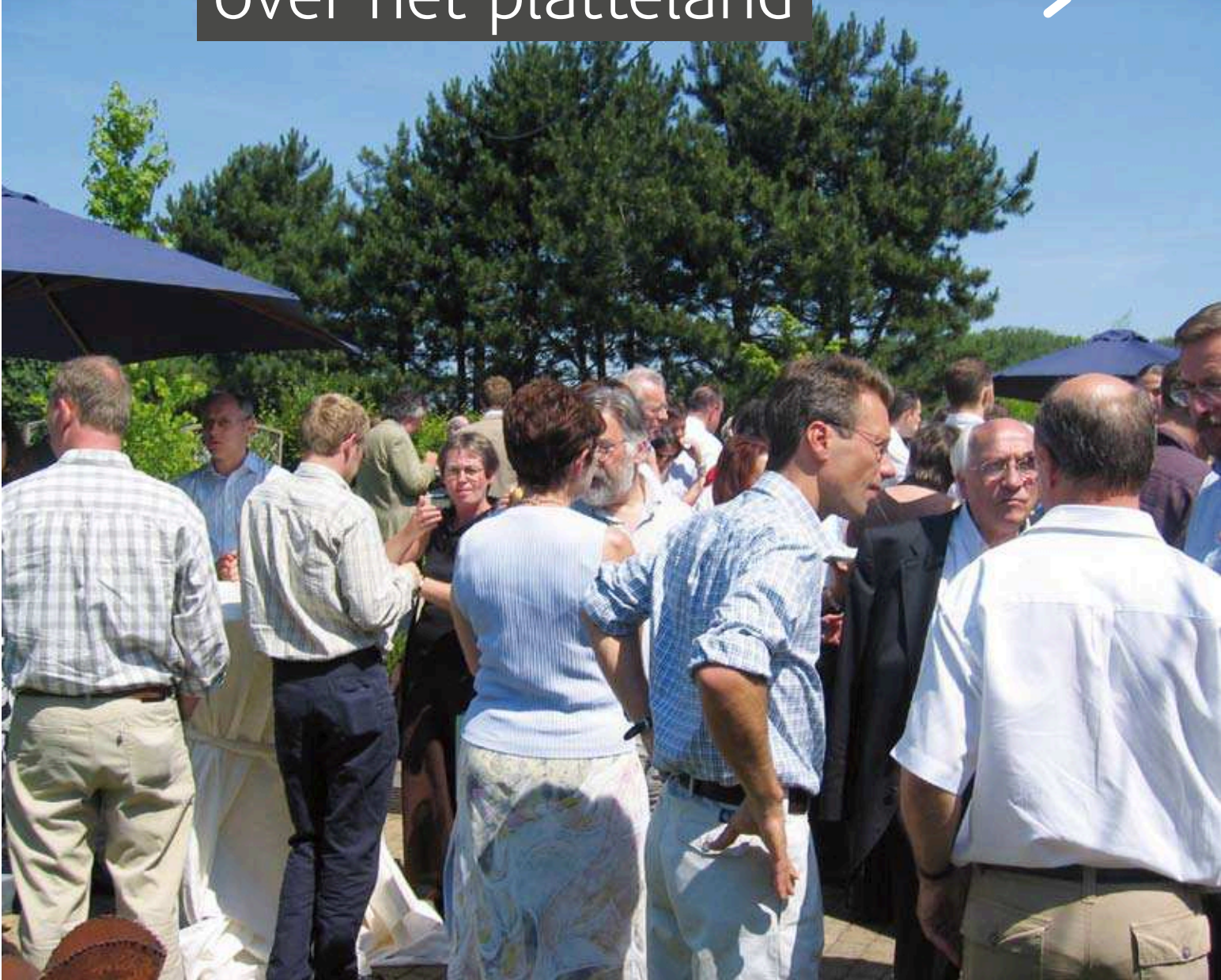
'Als beleidsmaker zijn we vaak vooral met de korte of middellange termijn bezig. Het is bijzonder zinvol om nu en dan verder vooruit te kijken, naar de ontwikkelingen die op lange termijn op ons afkomen. Dat helpt om adequater en zekerder te handelen in grote vraagstukken. In die zin heeft de scenario-oefening me echt wel de ogen geopend.'

Wat als in 2030 de economie in Vlaanderen gedomineerd wordt door multinationals? Wat als de Vlaamse polders onder water komen te staan door de klimaatsverandering? Door bekende denkpaden te verlaten en met een open blik over de toekomst na te denken, bereid je je voor op alle mogelijke toekomst.

Het proces:
een scenario-oefening
over het platteland

Denken in scenario's is niet zomaar wat brainstormen over de toekomst. Een degelijke scenario-oefening gebeurt onder deskundige begeleiding en volgens een vastgesteld stramien. De scenario-oefening over het platteland bestond uit volgende stappen: 1. een analyse van heden en verleden en het definiëren van de drijvende krachten voor het platteland, 2. het uitwerken van de scenario's, 3. het leren uit de scenario's en 4. het vertalen van de lessen naar aanbevelingen voor het plattelandsbeleid.

Analyse van heden en verleden

Hoe het platteland zich in het verleden ontwikkelde, is van groot belang geweest voor hoe het er nu uitziet. Evenzo valt er uit het verleden en het heden te leren voor te toekomst: gisteren en vandaag bieden een referentiekader voor morgen. Voordat in de scenario-oefening over het platteland werd vooruitgeblikt, analyseerden de deelnemers eerst het platteland van vroeger en nu. Ze maakten een inventaris op van gebeurtenissen in het verleden en het heden, die bepalend zijn geweest voor het platteland. Welke demografische, sociaal-culturele, economische, ecologische, institutionele en technologische ontwikkelingen zijn bepalend geweest voor de huidige situatie op het platteland? Wie of wat heeft hier een rol in gespeeld? Hoe hebben ontwikkelingen en spelers elkaar beïnvloed?

Die analyse leverde belangrijke inzichten en bouwstenen op voor het vervolg: de focus op de toekomst.

De drijvende krachten op het platteland

Met de resultaten van de analyse gingen de deelnemers aan de slag om uit te zoeken welke ontwikkelingen in de toekomst cruciaal kunnen zijn voor het platteland. De verschillende functies van het platteland werden hierbij bekeken, en telkens werd nagedacht over zowel sociaal-culturele, technologische, ecologische,

economische als politieke factoren. Deze werden onderling geclusterd tot samenhangende en logische ontwikkelingen: de bevolkingssamenstelling, het gebruik van het platteland, de functieverandering van het platteland, het besteedbaar inkomen, de mobiliteit, de klimaatsverandering, de bestuurlijke organisatie...

Uit die lange reeks werden de twee ontwikkelingen gekozen waarvan de deelnemers meenden dat ze hoogstwaarschijnlijk de grootste impact zouden hebben op het platteland én tegelijk de hoogste onzekerheid. Als 'drijvende krachten voor het platteland' kozen de deelnemers voor de marktwerking en de energieprijis. Deze twee ontwikkelingen werden niet alleen uitermate bepalend voor de verdere ontwikkeling van het platteland geacht, maar ook erg onzeker en moeilijk in te schatten.

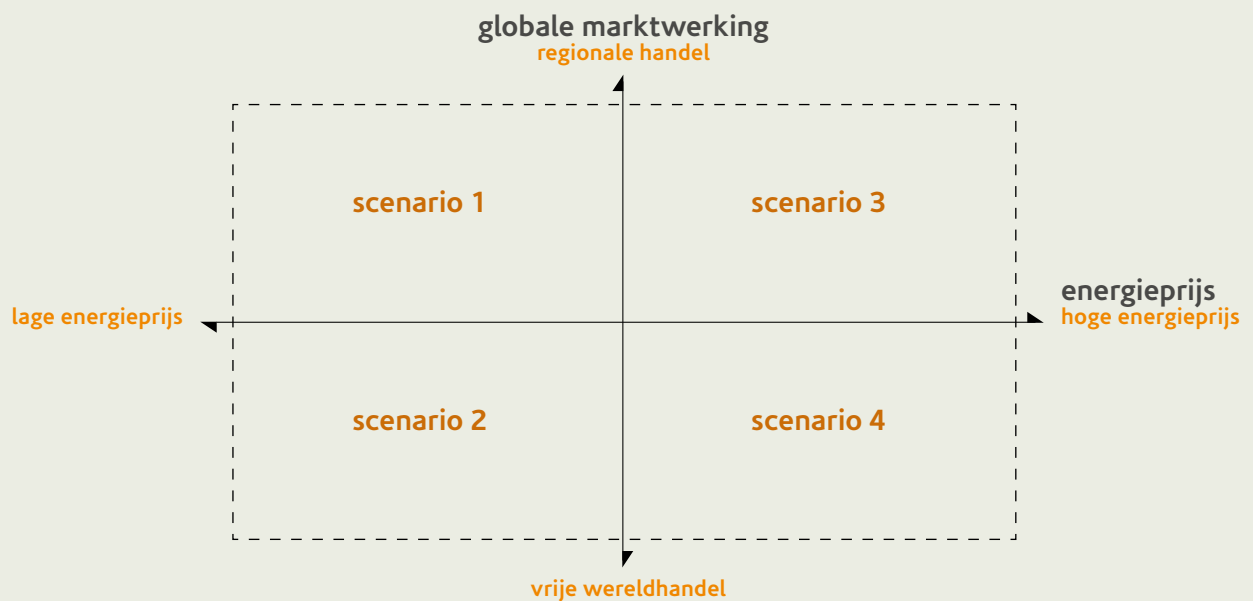
Vier scenario's voor het Vlaamse platteland

Voor het opbouwen van de scenario's werd vervolgens in uitersten gedacht: lage energieprijis versus hoge energieprijis, regionale marktwerking versus globale marktwerking. Door deze uitersten onderling te combineren, ontstonden vier verschillende scenario's: lage energieprijis – regionale marktwerking, lage energieprijis – globale marktwerking, hoge energieprijis – regionale marktwerking, hoge energieprijis – globale marktwerking. >

**Chris De Meulemeester
(gemeente Wingene):
'Markt-ontwikkelingen op macroschaal
zijn bijzonder bepalend voor de lokale
situatie'**

'In deze oefening zit zonder twijfel stof voor het platteland. Bepaalde uitgangspunten zijn vandaag zelfs actueler dan toen – ik denk bijvoorbeeld aan de hogere energieprijzen die zowel de productievoorwaarden als de transportkosten wijzigen. Duidelijk is: absolutisme langs beide kanten – een situatie met een compleet vrije wereldhandel zowel als een situatie met een zuiver regionaal georiënteerde handel – is onhoudbaar. Sinds de scenario-oefening besef ik toch wel scherper dan voorheen dat marktontwikkelingen op macroschaal bijzonder bepalend kunnen zijn voor de situatie in Vlaanderen.'

Als drijvende krachten voor het platteland kozen de deelnemers voor de marktwerking en de energieprijzen.

De volgende stap bestond uit het uitwerken van verhaallijnen of denkbare toekomstbeelden voor deze vier combinaties van omstandigheden. Deze verhaallijnen beschrijven in de eerste plaats de evolutie van de drijvende krachten. Maar daarnaast werden ook bijkomende ontwikkelingen (met een lagere prioriteit), in het verhaal ingepast: het Europese beleid, de klimaatwijziging, de ruimteclaim... Door zekerheden, waarschijnlijkheden en onzekerheden met elkaar te combineren, ontstonden logische, samenhangende verhalen, met vaak enkele verrassende wendingen. Deze verhalen maakten duidelijk hoe ontwikkelingen op elkaar ingrijpen en welke impact ze kunnen hebben op het platteland in Vlaanderen.

Leren uit scenario's

In verschillende werkgroepen werden de uitgewerkte scenario's doorgedacht: wat betekent dit scenario voor het Vlaamse platteland, welke kansen en bedreigingen komen op het Vlaamse platteland af, welke gevolgen kunnen deze hebben, waarop kunnen we invloed uitoefenen en waarop niet, waar zitten de grootste risico's met het oog op de toekomst van het platteland? De inzichten die hieruit voortkwamen, vormden de basis voor de volgende stap: het formuleren van inzichten die relevant zijn voor het plattelandsbeleid.

Daarbij stond de vraag centraal welke strategie het plattelandsbeleid het best zou aannemen in ieder afzonderlijk scenario. Dit beleid-op-maat moest er

'De Vlaming hecht meer en meer belang aan gezonde, lokaal geproduceerde voeding.'

steeds op gericht zijn de kansen in het scenario te benutten en de risico's of bedreigingen te beperken. De gekozen beleidsstrategieën werden vervolgens getoetst op hun robuustheid. Per scenario werd nagegaan op welke aspecten de strategie een gunstige uitwerking, en op welke een ongunstige uitwerking zou hebben. Door de gemene delers uit de verschillende scenario's en strategieën te filteren, werden de robuuste of toekomstvaste beleidskeuzes bekomen. Ongeacht de toekomstige ontwikkelingen: dit beleid zal naar alle waarschijnlijkheid effectief zijn. Van de overige beleidsopties is de effectiviteit onzeker; er schuilt een bepaald risico in. Voor die onzekere opties is het belangrijk een strategie achter de hand te hebben die tijdig inspeelt op ontwikkelingen die wellicht anders uitpakken dan van tevoren ingeschat. >|

**Jeroen Mercy
(Vereniging van Vlaamse Provincies):
'Lokale economie hééft toekomst'**

'Ik was nog maar net in dienst bij de VVP toen ik deelnam aan de scenario-oefening. Voor mij was dit het perfecte bad om me in te werken in de job. Alle belangrijke actoren van het platteland waren er aanwezig en wisselden op een ongedwongen manier creatieve ideeën uit. Die open ingesteldheid had wellicht te maken met het feit dat het Vlaams plattelandsbeleid toen nog onontgonnen terrein was. Het was ook mijn eerste kennismaking met dé thema's van het platteland: dorpsdynamiek, streekidentiteit... – thema's die overigens vandaag nog altijd actueel zijn.'

'Uit de scenario's onthoud ik vooral dat – ook al is de algemene perceptie dat we evolueren naar een wereldmarkt – de lokale economie in Vlaanderen wel degelijk toekomst heeft. Dat wordt ook bevestigd door de maatschappelijke tendens die we vandaag zien. De Vlaming hecht meer en meer belang aan gezonde, lokaal geproduceerde voeding en krijgt hoe langer hoe meer waardering voor de producten van de eigen Vlaamse markt. Voor de lokale boeren opent dat perspectieven.'

**Peter Van Bossuyt (Boerenbond):
'Sommige veronderstellingen, hoe wild ze ook zijn, zijn niet eens zo vergezocht.'**

'Verder kijken dan ons eigen vertrouwde wereldje, loskomen van de bestaande denkkaders: dat vond ik een boeiende oefening. Zo beseft je echt wel dat sommige veronderstellingen, hoe wild ze op het eerste zicht ook mogen lijken, niet eens zo vergezocht zijn. Voor de drijvende krachten op het platteland zouden we misschien vandaag een andere keuze maken. Zo zou ik nu eerder de multifunctionaliteit van het platteland als bepalende factor naar voor schuiven. Evolueren we naar een zuiver sectorieel gebruik – iedere functie krijgt een eigen deel van het platteland toegewezen –, of is een multifunctioneel gebruik plausibeler?'

**Dirk Van Gijsegem
(Afdeling Monitoring en Studie):
'Zo'n scenario-oefening is voor mij vooral: mensen samenbrengen om ideeën uit te wisselen.'**

'Dit was de eerste keer dat er over het Vlaamse plattelandsbeleid rond de tafel werd gezeten. De oefening zelf vond ik zeer geslaagd van opzet. Toch bleek dat de ambitie van dergelijke denkprocessen vooral het afstemmen op zich moet zijn, en niet het maken van het beleid. Mensen samenbrengen om ideeën uit te wisselen: dat lukte, maar het aangaan van commitments was misschien toch een brug te ver.'

Scenariodenken:
hoe kan het platteland
eruit zien in 2030?

Hoe ziet het platteland eruit binnen een kwarteeuw? Dat hangt voor een groot deel samen met ontwikkelingen van buitenaf. De globale marktwerking en de energieprijzen zijn alvast twee drijvende krachten. Evolueert onze economie naar een liberale wereldhandel, of oriënteert ze zich veeleer regionaal? Kennen we in 2030 een periode met peperdure energie, of nemen de energieprijzen een historisch lage positie in? Even denken we in uitersten, en dat levert vier extreme scenario's op voor het platteland anno 2030.

Scenario 1: Eigen streek eerst

We leven in een wereld met een regionale handel en een lage energieprijs. Europa is onderverdeeld in verschillende handelsregio's. De regio's voeren een sterk protectionistisch beleid en zijn zelfvoorzienend. Het energieaanbod bestaat uit kernenergie, aangevuld met alternatieve energie. De mobiliteit is sterk toegenomen en de verstedelijking ruikt op. Door de hoge druk vanuit de verschillende sectoren op de open ruimte zijn de grondprijzen sterk gestegen. Het milieu is er slecht aan toe.

Het platteland in 2030 kenmerkt zich door een sterke identiteit. Die is enerzijds een spontaan gevolg van de regionalisering die zich vertaalt in het toenemende belang van het platteland als productieruimte. Anderzijds ziet de overheid het belang van een sterke identiteit om het regionale handelsperspectief verkocht te krijgen bij een lage energieprijs. De duurdere producten zullen alleen maar geconsumeerd worden als de samenleving fier is over de eigen producten. Streekidentiteit staat dus voorop.

Levende dorpen

Er is een duidelijke toename van de plattelandsbevolking: het platteland krijgt meer inwoners, aangezien de werkgelegenheid er groter is. De toenemende bevolking en de groeiende bevolkingsmix hebben de voorzieningen en de dynamiek in de dorpen sterk aangewakkerd: de plattelandsdorpen leven! Door

de lage energieprijs is de mobiliteit sterk toegenomen. Arbeid wordt flexibeler: deeltijds werk, zelfstandig werk en een combinatie van verschillende jobs zijn gangbaar. De onthaasting zet zich door.

Landbouw als hoofdspeler

Autonomie impliceert dat basisproducten zoveel mogelijk zelf worden geproduceerd. Hierdoor gaat de landbouw meer productieruimte opeisen, en krijgt deze ook vanuit de politiek. Onvermijdelijk draagt de landbouw ook bij tot de toegenomen druk op de open ruimte. De productie is kwalitatief hoogstaand. Streeklabels en streekproducten met specifieke kenmerken worden belangrijker.

De landbouw is sterk ontwikkeld en zowel gespecialiseerd als gedifferentieerd. Enerzijds zijn er de landbouwbedrijven met een monocultuur, grootschalig, gespecialiseerd en gericht op voedselproductie. Anderzijds zijn er boeren die echte plattelandsondernemers worden, en zowel voorzien in voedsel en energie als diensten, recreatie en natuur.

Naast de landbouw ontwikkelen zich kmo-zones en kleinschalige industriegebieden. Er is ook sprake van een vermarkting van het platteland: toeristisch gezien is de open ruimte enorm in trek. Kortom: het platteland wordt erg gewaardeerd als werkruimte, de economische kracht van het platteland neemt toe ten opzichte van de stad.

Natuur in functie van recreatie

De druk op het platteland en de open ruimte is erg groot. Maar de drang om zelfvoorzienend te zijn is groot, zodat er behoefte is om het platteland aantrekkelijk te maken. Deze schijnbare tegenstelling tussen het platteland als productieruimte en het platteland als recreatieve ruimte wordt mogelijk gemaakt door een flexibel ruimtelijk beleid. De aandacht voor natuurbescherming vermindert. Natuur en landschappen worden vooral ingericht in functie van de recreatie. >

Kurt Sannen

(Agentschap voor Natuur en Bos):

'Landbouw en natuur moeten in moeilijke tijden de handen in elkaar slaan.'

'Door buiten de lijnen te denken, de taboes voorbij, kom je soms tot verrassende inzichten. Een sterk protectionistische markt leidde in de scenario's, in tegenstelling tot wat we op het eerste zicht zouden denken, tot een interessant duurzaamheidsconcept, een goed leefbaar platteland. De optie van een sterk lokaal georiënteerde markt, met de nadruk op kwaliteitsvolle streekproducten, is dus misschien voor Vlaanderen nog zo slecht niet. In de scenario's met een vrije wereldhandel kwamen landbouw en natuur duidelijk als slachtoffers uit de bus.'

'Een echte eye-opener vond ik het besef dat de oplossing niet is dat landbouw en natuur mekaar bekampen. Door in moeilijke tijden de handen in elkaar te slaan zijn er juist meer kansen om er samen beter uit te komen. De uitgangspunten en de resultaten van deze oefening vind ik niet voorbijgestreefd, nee. De economische crisis bevestigt nog maar eens dat de marktwerking cruciaal is voor onze maatschappij én voor het Vlaamse platteland. De oefening is voor mij pas compleet als de conclusies ook werkelijk worden doorgetrokken naar het beleid.'

In het scenario 'Eigen streek eerst' is de landbouw de dominante speler op het platteland.

Dirk Van Gijsegem
(Afdeling Monitoring en Studie):
**'Het huidige landbouwbeleid ondersteunt
zowel regionaal georiënteerde
landbouwers als landbouwers die zich
richten op de wereldmarkt.'**

'In de scenario's verkenden we extreme situaties, die (voorlopig) nog ver van de realiteit staan. Neem nu de polarisatie tussen de regionale markt en de wereldmarkt. Het huidige landbouwbeleid maakt hierover (nog) geen keuzes: zowel regionaal georiënteerde landbouwers als landbouwers die zich richten op de wereldmarkt, worden ondersteund. Wat wel strookt met de situatie vandaag, is het belang van een multifunctionele landbouw: het ondersteunen daarvan is een kaart die het landbouwbeleid wel degelijk trekt.'

Scenario 2: Vlaanderen = New York 2

We leven in een wereld met een lage energieprijs en een vrije wereldhandel. De liberale politiek, die hoofdzakelijk een faciliterende rol heeft, zorgt voor vrijheid van wonen en ondernemen. Energie wordt massaal geïmporteerd. Investerings in technologie en innovatie zijn noodzakelijk als Vlaanderen zich op de economische wereldkaart wil positioneren. De markt wordt op alle vlakken gedomineerd door multinationals. Vlaanderen is volledig verstedelijkt, de milieukwaliteit is bedroevend. De geïnternationaliseerde maatschappij zorgt voor een toegenomen individualisering.

De plattelandsbewoner als wereldburger

Het platteland heeft vooral een functie als woongebied. Het woningaanbod is er divers, in de kernen zijn er vooral huurhuizen. Alles is in handen van privémaatschappijen. De huurprijzen zijn erg hoog, zodat naderhand heel wat mensen in de stad gaan wonen.

De voorzieningen op het platteland zijn beperkt; alles is geconcentreerd in de steden. Doordat de mobiliteit op het platteland sterk is toegenomen, vormt dit voor de plattelandsbevolking geen beletsel. De maatschappij is door de lage energieprijs en de vrije wereldhandel multicultureel. Ook de plattelandsbevolking is etnisch divers. Sociale contacten zijn internationaal en vluchtig. De inwoner van het platteland voelt zich een echte wereldburger.

Patricia De Clercq (Departement Landbouw en Visserij): 'De landbouwer als ondernemer, maar ook met andere maatschappelijke functies'

'Als landbouwadministratie bekijken en benaderen we de landbouwer in de eerste plaats als ondernemer. Hoe die zich oriënteert: dat blijft vooral een vrije keuze. Onze producten zijn kwalitatief heel hoogstaand, en maken daarvoor kansen op de wereldmarkt. Het is aan de Vlaamse land- en tuinbouwer om daar munt uit te slaan. Als overheid moeten we hem daarbij helpen, dat kan bijvoorbeeld door onze producten te promoten in binnen- en buitenland. Maar de landbouw heeft ook andere maatschappelijke functies en ook die moet de overheid stimuleren. Denk maar aan het onderhouden van het landschap. Zeker in een peri-urbaan gebied als Vlaanderen mag die rol van de landbouw niet onderschat worden.'

De landbouw heeft ook andere maatschappelijke functies en ook die moet de overheid stimuleren.

De agro-industrie viert hoogtij

De productielandbouw (granen, melk- en rundvee) is verdwenen en heeft plaats gemaakt voor de agro-industrie (bv. diepvriesverwerking), die een belangrijke pijler vormt van de Vlaamse economie. Het uitzicht van het Vlaamse platteland is grondig veranderd: akkers en weiden zijn verdwenen. Op het vlak van werkgelegenheid heeft de stad meer te bieden dan het platteland. De plattelandsinwoners pendelen dagelijks naar hun werkplaats in de stad of in het buitenland. Multinationals domineren. Door de kwaliteit van Vlaanderens knowhow en technologische bagage bouwen velen een carrière uit in internationaal perspectief.

Het leefmilieu verkommert

De lage energieprijzen zorgen voor een massaconsumptie van energie, wat nefaste gevolgen heeft voor het leefmilieu. De luchtkwaliteit is slecht, en met de waterkwaliteit is het evenmin goed gesteld. Het Vlaamse platteland is nog maar een schaduw van wat het ooit geweest is. De verstedelijking is overal en er is nauwelijks nog open ruimte. In de resterende open ruimte liggen private parkdomeinen, die tegen betaling worden opengesteld voor het publiek. >

**Koen Van den Broeck (Landelijke Gilden):
'Clustering is voor bepaalde voorzieningen op het platteland geen slechte zaak'**

'Scenariodenken is de extremen aftasten en dat gaf me soms het gevoel dat we niet echt realistisch bezig waren. In het clusterscenario vond ik wel aanknopingspunten terug met hoe wij als Landelijke Gilden het platteland vandaag benaderen. Dorpsleefbaarheid blijft voor ons een belangrijk thema, maar we zoeken niet langer alle heil in het volkomen autonome dorp. Alle mogelijke voorzieningen en diensten in alle plattelandsdorpen: dat is niet meer van deze tijd. Bepaalde diensten worden soms efficiënter op bovenlokaal niveau georganiseerd. Gemeenten hebben overigens ook nood aan samenwerking, zien zulke investeringen of projecten vaak alleen niet zitten. In het Meetjesland is er het cultuurproject 'Komeet', in heel Vlaanderen zijn er de LOGO's (lokaal gezondheids-overleg), gemeenten investeren samen in sportvoorzieningen, kleinschalige waterzuivering... Clustering is dus, tot op zeker niveau en voor welbepaalde voorzieningen, geen slechte zaak.'

**Santina Driesen
(provincie Oost-Vlaanderen):
'Interessant om uit gangbare
denkpatronen los te komen, maar
niet evident.'**

'Het bottom-up denken is heel erg eigen aan het plattelandsbeleid. In de scenario-oefening werd hiervan afgestapt en dat vond ik een interessante ervaring. Al merkte ik wel dat het moeilijk is om uit onze gangbare denkpatronen los te komen. Inhoudelijk heb ik een duidelijke parallel ervaren tussen de scenario-oefening en het plattelandsbeleid zoals het toen al bestond. De thema's die het scenariodenken opleverde, hadden ook al een belangrijke plaats in de provinciale PDPO-projecten. Ik denk aan streekidentiteit, innovatie, dorpsdynamiek, lokale economie... Die oefening was voor mij dus vooral een bevestiging van wat al in onze provinciale plannen stond. Ook in de recente plattelandsinitiatieven keren deze thema's terug: de provinciale kwaliteitskamers, de nieuwe PDPO-projecten, de initiatieven van het IPO... En ook het ontwerp Vlaams Plattelandsbeleidsplan borduurt hier op voort, met acties zoals het stimuleren van ruraal ondernemerschap, aandacht voor kwaliteitsvol buitengebied...'

Scenario 3: Puur natuur

We leven in een wereld met een hoge energieprijs en een lokaal georiënteerde handel. De fossiele brandstoffen zijn schaars op de markt. De automobiliteit daalt sterk. Er wordt sterk geïnvesteerd in technologische ontwikkelingen. Vlaanderen maakt deel uit van de 'Benelux plus' (Benelux, Duitsland en Frankrijk). Er wordt een sterk protectionistisch beleid gevoerd. De maatschappij wordt regionaal en lokaal georganiseerd. Het wonen en de economische activiteiten worden gebundeld. De vrijetijdsbesteding wordt functioneel ingevuld. De milieukwaliteit wordt beter.

Wonen in clusters

Door de hoge brandstofprijzen is het niet meer voordelig om op het platteland te wonen. De mensen wonen in clusters of in de stad. Er zijn heel wat nieuwe woningen, die divers zijn naar type en prijs, waardoor de verschillende bevolkingsgroepen dicht bij elkaar leven. Binnen de clusters ontstaan nieuwe samenwerkingsverbanden en bloeit het verenigingsleven op. De dienstverlening wordt vooral gericht op de clusters. De automobiliteit vermindert, terwijl het openbaar vervoer opbloeit.

Gouden tijden voor plattelandsondernemers

Doordat de markt regionaal georganiseerd wordt, zijn er op het platteland veel mogelijkheden voor ondernemerschap. De landbouw speelt een

'De rijke natuur en het fraaie landschap lokken in het scenario "Puur natuur" vele recreanten naar het platteland.'

belangrijke rol voor de economie op het platteland. Sommige landbouwbedrijven worden intensiever en groter, andere kiezen voor bio- of streekproducten, thuisverkoop... Tuinbouwbedrijven vormen geïsoleerde clusters, als het ware energieparken. Het plattelandstoerisme is sterk uitgebouwd.

Waardevolle natuur, mooie landschappen

De kwaliteit van het leefmilieu op het platteland is flink verbeterd. De klimaatsverandering werd getemperd, al werken de gevolgen ervan nog door. De open ruimte is minder versnipperd dan anno 2009 het geval is. Zo is er bijvoorbeeld veel minder lintbebouwing. De akkers zijn toegenomen in oppervlakte en er is heel wat bos aangeplant. De oppervlakte natuur is toegenomen, met tal van natuurgebieden van hoge kwaliteit. Er is ook verbindingsnatuur, bijvoorbeeld rond de akkers. De natuur wordt beheerd door landbouwers, eigenaars of de overheid. Het fraaie landschap lokt vele recreanten naar het platteland. >

Scenario 4: Kolonisten in de woestijn

We leven in een wereld met een hoge energieprijis en een vrije wereldhandel. Men heeft drang naar energiezuinigheid. Er is een selectieve automobilititeit en er wordt steeds meer gebruik gemaakt van collectief vervoer. Er vindt een technologische push plaats. De overheid is sterk teruggetreden en heeft veel geprivatiseerd. De lokale economie ontwikkelt sterk. De werkgelegenheid is gedaald en er is een grote kloof tussen arm en rijk. De maatschappij is sterk geïndividualiseerd. De open ruimte is sterk versnipperd en verrommeld.

Sociale onrust

Doordat er te weinig werk was op het platteland, heeft zich een ware plattelandsvlucht voorgedaan. Wie geen inkomen meer had, ging zijn kans wagen in de stad. De stadskernen zijn modern, maar aan de rand liggen getto's. Wie het wel breed had, vestigde zich op het platteland. De kloof tussen arm en rijk is groot. Het gevoel van onveiligheid is toegenomen; de criminaliteit vormt een permanente dreiging. De maatschappij kent een grote sociale onrust. De mobiliteit is sterk verminderd, de openbare voorzieningen zijn geprivatiseerd.

Na delocalisatie een opbloei van de regionale markten

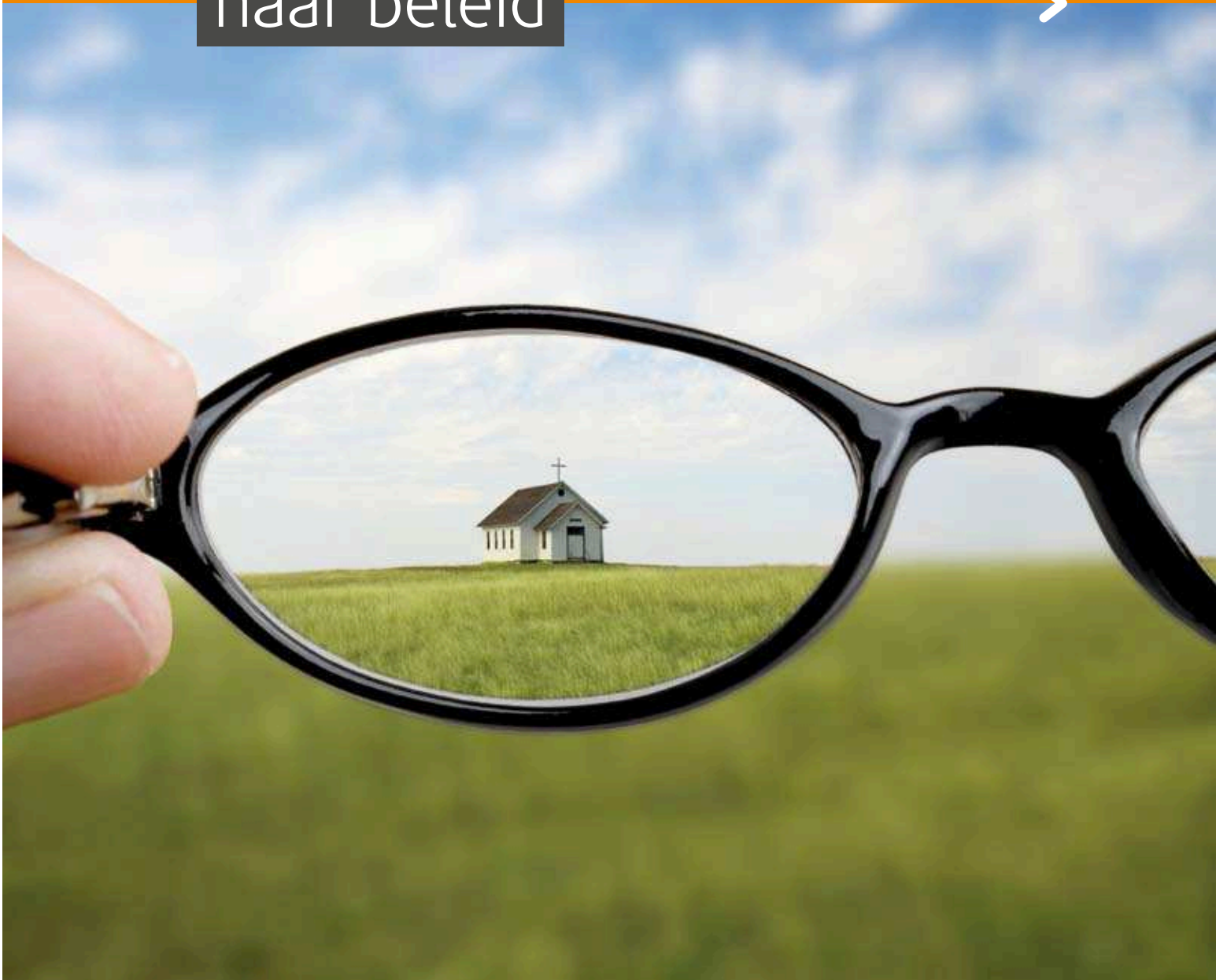
Heel wat landbouwbedrijven gingen over de kop, terwijl andere werden opgekocht door multinationals. Na een periode van delocalisatie en stijgende import komt de landbouw echter op een keerpunt. De vrije wereldmarkt spat uiteen in verschillende regionale markten en de lokale landbouw krijgt opnieuw kansen. Landbouwers organiseren zich en werken samen. Ook voor de kmo's doet zich een keerpunt voor, met opnieuw een opbloei van de lokale bedrijven.

Door de toegenomen prijs van verplaatsingen naar de stad, zijn de meeste dorpen zelfvoorzienend geworden. De lokale dorpswinkels groeien uit tot superettes of winkelketenfilialen.

Groene eilanden in een rommelig landschap

De milieukwaliteit is afgenomen, al valt dat te relativiseren. Door de afname van de landbouwactiviteiten is de druk op de waterkwaliteit verminderd. Bossen verdwijnen door de stijgende vraag naar brandhout. Door het massaal gebruik van allesbranders gaat de luchtkwaliteit achteruit. Het landschap is sterk versnipperd en rommelig door een liberale ruimtelijke ordening. De druk op het platteland is sterk toegenomen, met tal van conflicten tussen de gebruikers van het platteland. De meeste natuurgebieden zijn doorverkocht aan kapitaalkrachtige grootgrondbezitters, die ze tegen betaling openstellen voor het publiek. >I

Van scenario's naar beleid

Wordt het vooral opboksen tegen de groeiende internationalisering, zal de klemtoon liggen op het opvangen van de bevolkingsdruk, of wordt het vrijwaren van de open ruimte de grootste uitdaging? Met welke uitdagingen het platteland in 2030 zal kampen, blijft koffiedik kijken. De scenario-oefening leert welk beleid, ongeacht het scenario, hoe dan ook effectief zal zijn voor de duurzame ontwikkeling van het platteland.

Toekomstvast beleid: altijd goed

Een aantal beleidskeuzes zal naar alle waarschijnlijkheid effectief zijn, ongeacht het scenario: investeren in lokale economie, de open ruimte behouden, de dorpsdynamiek nieuw leven inblazen en innovatie stimuleren.

Investeren in de lokale economie

Of het nu is om de regionale markt te ondersteunen, in werkgelegenheid voor de bevolking te voorzien of om de lokale dynamiek te stimuleren en zo de plattelandsvlucht tegen te gaan: het ondersteunen en stimuleren van de plaatselijke economie loont in alle scenario's. Maatregelen die de lokale economie impulsen geven, zijn dus in iedere situatie een goede keuze.

Wat kan het beleid doen?

- een ondernemersloket uitbouwen voor het platteland;
- financieel prikkelen met startersstimuli en premies;
- het investeringsklimaat verbeteren;
- de werkregimes flexibeler maken;
- economische samenwerking stimuleren;
- infrastructuur voorzien voor lokaal ondernemerschap, incubatiecentra;
- een steunpunt lokale economie oprichten (naar het voorbeeld van het Innovatiesteunpunt van de Boerenbond);
- nadenken over locatie, oppervlakte en invulling van bestaande en nieuwe kmo-zones;

- een opleiding plattelandsondernemerschap organiseren;
- een nieuw bedrijfsklimaat creëren met ontwikkelingsmaatschappijen op maat van het platteland.

De open ruimte behouden

De open ruimte is hét leidmotief van het platteland. Het behoud ervan is als het ware een voorwaarde voor het voortbestaan van het platteland. Uit alle scenario's blijkt dat de toenemende druk op de open ruimte een belangrijke zorg is voor het plattelandsbeleid. Of die druk kan verminderd worden en de versnippering tegengegaan, zal in belangrijke mate bepalen of het platteland het hoofd boven water houdt.

Wat kan het beleid doen?

- verdere versnippering en verlinting tegengaan;
- het platteland op een 'positieve manier' afbakenen: niet langer als 'wat overblijft buiten de steden', maar wel als een rijk gebied met eigen functies, eigen waarden en eigen opbrengsten;
- bedrijfstaksen heroriënteren naar subsidies voor toerisme, onderhoud van de open ruimte...;
- een plattelandsfonds oprichten voor steun van gemeenten die zich inspannen om de open ruimte te bewaren;
- lokale initiatieven voor het behoud van de open ruimte stimuleren;
- subsidies voor natuur- en landschapsbeheer door landbouwers en particulieren;

Door ontmoetingsruimten te voorzien, inspraak te organiseren bij overheidsprojecten, te investeren in openbaar vervoer..., kan het beleid de plattelandsdorpen nieuw leven inblazen.

- het aankoopbeleid doorvoeren;
- een sterk grond- en pandenbeleid door de ruimtelijke ordening, met kwaliteitszorg en -beheer van de collectieve ruimte door actieve landschapszorg.

In het scenario 'Puur natuur' wordt gekozen voor een specifieke ruimtelijke structuur, namelijk het concentreren in clusters als remedie tegen de verlinting. Daarbij horen specifieke maatregelen, zoals het geleidelijk afbouwen van alleenstaande gebouwen door een stop op nieuwbouw, selectieve toekenning van vergunningen, het strikt selecteren van wooneenheden en open ruimtegebieden en het selectief heffen van tol op wegen.

De dorpsdynamiek nieuw leven inblazen

De dynamiek is bepalend voor de identiteit en de uitstraling van een streek en die is cruciaal in een scenario waar de regionale handel de plak zwaait. Zou de internationalisering daarentegen nog toenemen, dan kan de dynamiek van de Vlaamse dorpen een flinke knauw krijgen. Het is dan belangrijk die dynamiek opnieuw aan te zwengelen om de dorpsbinding te vergroten, de dorpscultuur levend te houden en verzuring tegen te gaan. Leefbare kernen zijn in dat geval belangrijk om de plattelandsvlucht tegen te gaan. ➤

Lambert Schoenmaekers (Regionaal Landschap Kempen en Maasland): 'Structurele maatregelen zijn nodig om het behoud van de nog resterende open ruimte te garanderen'

'Scenario's kunnen verrassende resultaten opleveren. Wat een diepe indruk op me heeft nagelaten, is dit besef: wat je ook plant of regelt, de wereldwijde ontwikkelingen kan je niet inschatten of leiden. Maar ze zijn wel uitermate determinerend. Niet dat ik hiermee de betrekkelijkheid van het plattelandsbeleid wil staven, integendeel. Het beleid moet juist wel keuzes maken en richting geven. Voor het platteland geloof ik in één grote leidraad: duurzame ontwikkeling. Al blijft dit vooral een containerbegrip, en wordt het nog te weinig vertaald naar concrete beleidsinitiatieven.'

'Neem nu het behoud van de open ruimte, één van de prioriteiten die ook uit de scenario-oefening naar voor kwam. In de realiteit zien we dat de verstedelijking van het platteland nog steeds toeneemt. Natuurlijk worden er initiatieven genomen om de natuur te behouden en de Vlaamse landschappen veilig te stellen, maar die verliezen behoorlijk aan slagkracht door economisch gedreven autonome ontwikkelingen als bebouwing en de verdere industrialisering van de landbouw. Om echt voor een trendbreuk te zorgen, zijn structurele veranderingen nodig. Als mogelijke maatregel denk ik bijvoorbeeld aan het financieel belonen van gemeenten (bv. gemeentefonds) wanneer ze de open ruimte behouden, de ecologische aftakeling – zeg maar het verlies aan biodiversiteit – én de verrommeling van het buitengebied adequaat aanpakken.'

Innovatie en kennisopbouw worden hoe dan ook cruciaal voor het platteland. Onder meer door de zoektocht naar energietechnologieën te financieren, kan het beleid innovatie aanjagen.

**Peter Van Bossuyt (Boerenbond):
'Innovatie bepalend voor toekomst
land- en tuinbouw'**

'Innovatie kwam uit de oefening naar voor als sterk bepalend voor de toekomst van het platteland. Dat strookt met de visie van Boerenbond. In ons Innovatiesteunpunt zijn intussen al dertien mensen actief. We helpen landbouwers met technologische innovaties zoals warmtekrachtkoppeling, maar ook met vernieuwende manieren om hun producten in de markt te zetten, de bedrijfsactiviteiten te verbreden... Al zijn we ervan overtuigd dat een goede mix van een kleiner aantal sterk innoverende bedrijven en een grotere groep eerder behoudsgezinde, maar daarom niet minder dynamische landbouwbedrijven, voor het Vlaamse platteland een gezond evenwicht vormen.'

Wat kan het beleid doen?

- meer mogelijkheden voorzien voor functieverweving;
- ontmoetingsruimten voorzien;
- investeren in sport- en culturele infrastructuur;
- vrijwilligerswerken en verenigingen ondersteunen;
- inspraak organiseren bij de beleidsvoorbereiding door middel van infomomenten, dorpsraden...;
- dorps- en wijkwerking faciliteren;
- openbare voorzieningen optimaliseren;
- investeren in openbaar vervoer;
- een netwerk van diensten uitbouwen.

Investeren in innovatie en kennis

Innovatie, kennisopbouw en onderwijs zijn cruciaal voor het platteland, welk scenario ook de bovenhand krijgt. Wordt de vrije wereldhandel dominant, dan wordt kennis als een troef gezien voor de hele Vlaamse regio, ook voor het platteland. Bij stijgende energieprijzen is innovatie vooral van tel in de energie- en transportsector: nieuwe energiebronnen, zuinige transportmogelijkheden, innovatieve landbouwtechnieken die hierop inspelen... Ook in de regionale handel blijft innovatie een prioriteit, omdat kennis intern moet worden opgebouwd en ook energie zelf moet worden geproduceerd.

Wat kan het beleid doen?

- beurzen toekennen voor wetenschappelijk onderzoek;
- innovatieve voorbeelden bundelen;
- een leerstoel platteland instellen die de

onderzoekscapaciteit bundelt en een discussie- en experimenteerplatform biedt;

- endogene ontwikkeling stimuleren;
- onderzoek op het vlak van streekproducten/ streekspecialisme stimuleren;
- verantwoordelijkheden stimuleren;
- de zoektocht naar energietechnologieën financieren.

Specifieke uitdagingen in een vrije wereldhandel

Evolueert de marktwerking naar een vrije wereldhandel, dan doen zich specifieke uitdagingen voor op het platteland: de Vlaamse land- en tuinbouw krijgt het moeilijk, de kloof tussen arm en rijk groeit en de toegankelijkheid van het platteland lijkt niet gegarandeerd.

Moeilijke tijden voor de Vlaamse land- en tuinbouw

Evolueren onze markten naar een vrije wereldhandel, dan wordt vastgesteld dat de rol van de land- en tuinbouw in Vlaanderen afneemt. In het scenario 'Vlaanderen = New York 2' is de grote agro-industrie overheersend en worden voedingsproducten massaal geïmporteerd uit de rest van de wereld. Het is niet alleen een kwestie van rendabiliteit, maar in dit scenario is er ook een sterk gebrek aan (productie)ruimte. Het scenario 'Kolonisten in de woestijn' wordt gekenmerkt door een golf van implosies, waarna men tracht de

rol van land- en tuinbouw te herdefiniëren. Vanuit overlevingsmotieven wordt het zelfvoorzienend zijn voor Vlaanderen erg belangrijk.

Wat kan het beleid doen?

- ondernemerschap stimuleren door het financieel ondersteunen van coöperatieven in landbouw en energie;
- ruimte voorzien om te kunnen produceren;
- sterk investeren in onderzoek en innovatie voor land- en tuinbouw;
- lokale productie en consumptie aanmoedigen;
- Vlaanderen en haar producten promoten;
- mogelijkheden van 'new food' onderzoeken.

Een grote kloof tussen arm en rijk

Wanneer de vrije wereldhandel hoogtij viert, wordt de kloof tussen arm en rijk groter. Ook in de andere scenario's bestaat die kloof, al is ze minder uitgesproken.

Wat kan het beleid doen?

- stimuleren van een woonmix, vermijden van gettovorming;
- doorbreken van maatschappelijke gelaagdheid;
- een sociaal rechtvaardig woon-, grond- en huisvestingsbeleid;
- anticiperen op de stijgende woningprijzen, oude gebouwen saneren, fondsen aanleggen...;
- de sociale zekerheid behouden;
- de lasten verdelen door rijken meer te belasten;
- minder bededen coachen. >

Door nieuwe initiatieven in de land- en tuinbouw te begeleiden, landbouwers te adviseren en te ondersteunen in hun teeltkeuze, samenwerkingsverbanden tussen bedrijven te stimuleren..., kan het beleid nieuwe kansen creëren voor de Vlaamse land- en tuinbouw.

Mia Lammens (Toerisme Vlaanderen): 'Een toegankelijk platteland is belangrijk'

'Extreme scenario's kunnen zinvol zijn omwille van het afschrik-effect dat ze teweegbrengen. Soms is het goed om een beeld te hebben van een situatie die je absoluut niet wenst, om te weten dat het beleid randvoorwaarden moet stellen. Ik denk bijvoorbeeld aan het scenario waarin het platteland volledig geprivatiseerd geraakt en daardoor ontoegankelijk wordt. Dat is een situatie die niet wenselijk is, het beleid moet dus keuzes maken om die evolutie tegen te gaan.'

'De beleidsprioriteiten die uit de oefening naar voor kwamen, staan op het eerste zicht misschien haaks op elkaar: lokale economie, streekidentiteit, open ruimte... Toerisme kan de lokale economie, de natuur en het cultuurhistorisch erfgoed op het platteland wel degelijk ondersteunen. De verschillende functies van het platteland hoeven mekaar dus niet altijd te beconcurreren.'

Toegankelijkheid van het platteland in gevaar

Het platteland heeft tal van functies, ook recreatie is daar één van. De bevolking heeft recht op een mooie open ruimte, maar in het perspectief van een vrije wereldhandel lijkt die niet gewaarborgd. Wanneer grote delen van het platteland geprivatiseerd worden, zijn ze minder gemakkelijk te bereiken en te bezoeken.

Wat kan het beleid doen?

- de toegankelijkheid van publieke ruimtes stimuleren door middel van subsidies;
- openbare fiets- en wandelroutes uittekenen en aanleggen;
- buurt- en voetwegen openstellen;
- convenanten afsluiten;
- belastinggeld heroriënteren naar meer subsidies;
- nieuwe vormen van non-profit uitbouwen;
- inbreken in absoluut eigendomsrecht.

Specifieke uitdagingen in een regionale handel

Ook in het geval van een regionale handel zijn er specifieke uitdagingen: de Vlaamse land- en tuinbouw alle kansen geven, de streekidentiteit koesteren en het woningaanbod op het platteland uitbouwen.

De Vlaamse land- en tuinbouw alle kansen geven

In een regionaal georiënteerde handel zijn er meer kansen voor de eigen land- en tuinbouw, dan in een vrije wereldhandel. De maatschappij tracht zelf in haar basisbehoeften te voorzien en appelleert daartoe sterk aan de regionale voedselproducenten. In het scenario 'Eigen streek eerst' is de landbouw sterk verweven met de andere functies zoals recreatie, energieproductie en natuurbeheer: de boer wordt een echte plattelandsondernemer. In het scenario 'Puur natuur' ontstaat er een duale landbouw: enerzijds zijn er landbouwbedrijven die intensiever en groter worden, andere kiezen voor specialisering en kleinschaligheid.

Wat kan het beleid doen?

- mogelijkheid tot hervestiging van landbouwbedrijven open laten;
- economische kansen voor land- en tuinbouw stimuleren;
- voldoende uitbreidings- en omschakelingskansen creëren voor bestaande bedrijven;
- landbouwers begeleiden in hun teeltkeuze en maatregelen nemen die omschakeling mogelijk maken;
- korte afzet stimuleren;
- samenwerkingsverbanden tussen bedrijven stimuleren;

- innovatieve mogelijkheden voor land- en tuinbouw onderzoeken;
- teelt van energiegewassen stimuleren;
- nieuwe initiatieven in land- en tuinbouw begeleiden.

De streekidentiteit koesteren

In een regionaal georiënteerde maatschappij is identiteit een belangrijke drijfveer. Het is belangrijk dat het beleid er voldoende aandacht voor heeft, omdat het versterken van de identiteit van een streek op zich geen rechtstreekse economische meerwaarde heeft.

Wat kan het beleid doen?

- intergemeentelijke samenwerkingen opstarten rond identiteit;
- de identiteit van een bepaalde streek duidelijk definiëren;
- bij nieuwe gebouwen en infrastructuur de inpassing in de omgeving toetsen;
- doelgroepen laten participeren in het onderhoud en behoud van de open ruimte door beheersgroepen en landschapsteams op te richten en streekmanagers aan te stellen;
- aandacht hebben voor landelijk erfgoed;
- mensen of organisaties stimuleren die willen investeren in het behoud van karakteristieke plekken;
- duurzaam en kwaliteitsvol plattelandstoerisme stimuleren. >

In bepaalde scenario's stijgt de bevolkingsdruk op het platteland, waardoor de behoefte aan woningen en de nood aan nieuwe woonvormen stijgt. Het beleid kan hierop inspelen door leegstaande gebouwen te herbestemmen, het huidige woningpatrimonium te inventariseren, het bestaande aanbod aan gronden op de markt te brengen...

Het woningpatrimonium uitbouwen

In het scenario 'Eigen streek eerst' stijgt de bevolkingsdruk op het platteland. De behoefte aan woningen stijgt en ook de nood aan nieuwe woonvormen. Het scenario 'Puur natuur' leidt tot een nieuwe ruimtelijke structuur, met een sterke concentratie van bebouwing in de kernen. Nieuwe woningen dragen in dit scenario bij tot de ontwikkeling van levensvatbare dorpen.

Wat kan het beleid doen?

- leegstaande gebouwen herbestemmen en hergebruiken;
- nieuwe woonvormen creëren, divers in prijs en type;
- nieuwe samenlevingsvormen niet langer benadelen;
- het huidige woningpatrimonium inventariseren;
- sociaal wonen;
- grondbeleid voeren door minder speculaties;
- bestaand aanbod aan gronden op de markt brengen;
- sterkere planbaten- en schaderegeling uitwerken.

Specifieke uitdagingen afhankelijk van de energieprijzen

Bij een lage energieprijzen stijgt de bevolkingsdruk op het platteland: het is een uitdaging voor het beleid om die in goede banen te leiden. Hoge energieprijzen zijn dan weer een prikkel om op zoek te gaan naar

innovatieve ontwikkelingen voor energie en transport om zo de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen te verminderen.

Wat kan het beleid doen?

- energiezuinigheid stimuleren;
- projecten rond gezamenlijke, collectieve energievoorziening financieel ondersteunen;
- innovatie en wetenschappelijk onderzoek naar alternatieve energiebronnen stimuleren;
- samenwerkingsvormen rond energievoorziening stimuleren. >|

David Stevens (Departement Leefmilieu, Natuur en Energie): 'Niet de oefening om de oefening'

'Ondanks het feit dat de scenario-oefening al even achter de rug is, heb ik levendige herinneringen aan de discussies. Bij de keuze van de drijvende krachten had mijns inziens de regionale identiteit een hogere prioriteit moeten krijgen. De energieprijzen lijken me, zeker vandaag, minder relevant voor het platteland. Met de resultaten van de scenario-oefening – het belang van de streekidentiteit, het belang van de open ruimte op het platteland – had en zou meer mogen gebeuren. Ik vind niet dat het beleid vandaag meer op die prioriteiten gericht is, en nochtans is die vertaalslag van scenario-oefening naar beleid erg belangrijk. Anders is het louter de oefening om de oefening geweest.'

Op de agenda van
een toekomstgericht
plattelandsbeleid

De scenario-oefening heeft een aantal aandachtspunten opgeleverd voor het Vlaamse plattelandsbeleid. We sommen ze hieronder op, ter inspiratie van het plattelandsbeleid van de toekomst.

Ingrijpen op een ruimtelijke structuur in verandering?

Er doen zich verschillende ontwikkelingen voor die hun stempel drukken op de veranderingen van de ruimtelijke structuur op het Vlaamse platteland. Wenst het beleid hierop in te grijpen en een vaste ruimtelijke structuur na te streven? Het is belangrijk hierin een duidelijke keuze te maken.

Impulsen voor een duurzame lokale economie.

De lokale economie bepaalt in belangrijke mate de levensvatbaarheid en de dynamiek van landelijke kernen en bij uitbreiding van het hele platteland. De lokale economie moet wel in evenwicht blijven met de lokale werkgelegenheid en met de bevolkingsdruk die eruit voortvloeit. Door personeel, management en kapitaal lokaal te verankeren, kan een plattelandsregio meer slagkracht en dynamiek krijgen.

Het platteland verdient een positieve afbakening.

De open ruimte is één van de belangrijkste kenmerken van het platteland. Het is ook het kenmerk dat het verschil met de stedelijke omgeving scherp stelt. Tot nog toe werd het platteland te vaak benaderd als 'alles wat buiten de stad ligt'. Het platteland verdient een positieve benadering, met een afbakening op basis van de eigen kenmerken, functies en waarden.

Innovatie en kennis: hoe dan ook op inzetten.

Welk scenario ook de bovenhand krijgt, kennis en innoveren worden enorm belangrijk voor het Vlaamse

platteland. Is de markt regionaal georiënteerd, dan is kennis bepalend voor het zelfvoorzienend vermogen van Vlaanderen. In het geval van een vrije wereldhandel zal vernieuwing noodzakelijk zijn om de concurrentiekracht van onze regio te versterken.

Land- en tuinbouw: neergang of hausse?

De land- en tuinbouw is vandaag een belangrijke ruimtegebruiker op het Vlaamse platteland. Of het belang van land- en tuinbouw verder toeneemt of vermindert, hangt af van de heersende omgevingsfactoren. In een meer liberale markt wordt de rol van de land- en tuinbouw in vraag gesteld. In een meer regionale markt kennen land- en tuinbouw opnieuw een bloei, maar de verschillende takken van de landbouw zijn op zoek naar een nieuwe betekenis. Diversificatie en specialisatie lijken in elk geval nodig om zich te kunnen blijven manifesteren in de heersende maatschappelijke context.

Groeit de kloof tussen arm en rijk?

Bij een verdere ontwikkeling in de richting van een meer vrije wereldhandel komt de kloof tussen arm en rijk ook op het platteland meer op de voorgrond.

Een toegankelijk platteland blijft een prioriteit.

Hoe het economische klimaat ook evolueert, de toegankelijkheid van het platteland en het collectief gebruik ervan blijven een prioriteit voor het beleid.

Streekidentiteit biedt kansen.

Een sterke identiteit draagt bij tot de kwaliteit van de leefomgeving, biedt kansen voor recreatie en

toerisme en draagt bij tot de streekgebondenheid van de lokale bewoner. Het gaat niet alleen om de visueel waarneembare identiteit, maar ook om de culturele identiteit, folklore, dialecten, streekproducten...

Afstemming tussen stedenbeleid en plattelandsbeleid.

Bepaalde ontwikkelingen grijpen plaats op het raakvlak van stad en platteland. Zo geven stadsvlucht (in het scenario Eigen streek eerst) en plattelandsvlucht (in het scenario Kolonisten in de woestijn) duidelijk aan dat stad en platteland geen afzonderlijke entiteiten zijn. Precies door deze ontwikkelingen zijn de twee nauw met elkaar verbonden. Voor zulke thema's is afstemming tussen het steden- en het plattelandsbeleid aangewezen.

Behoud van de open ruimte organiseren.

Dat de open ruimte en de kwaliteit ervan moet behouden en versterkt worden, staat buiten kijf. Hoe dit best gebeurt, moet het beleid scherp stellen: hoe valt te voorzien in het onderhoud van de open ruimte, wie neemt welke rol op zich, op welke manier kan dit eventueel financieel vergoed worden?

Het woningaanbod uitbouwen.

De dynamiek van een dorp vloeit voor een groot deel voort uit de diversiteit van de lokale bevolking. Die diverse bevolking vraagt een divers aanbod van woningen. Het beleid moet op een vernieuwende manier zoeken naar mogelijkheden om een divers en kwaliteitsvol patrimonium uit te bouwen op het platteland. >|

projectgroep

Peter De Smedt, Joke Zanders, Ilse Dries, Eva Verstraete, Patrick Van Bockstal, Tine Vervisch, Dirk Van Gijsegem

projectbegeleiding

Pantopicon (Michael van Lieshout, Nicole Rijkens)

deelnemers

Joost Dessein Stedula An Janssen Provincie Limburg Koen Van den Broeck Landelijke Gilden vzw Inge Penninx Departement Ruimtelijke Ordening, Woningbeleid en Onroerend Erfgoed Mie Moerenhout OOK Monique Swinnen KVLV Chris de Meulemeester Gemeentebestuur Wingene Bertrand de Lophem Landelijk Vlaanderen vzw Peter van de Bossuyt Boerenbond Patricia De Clercq Departement Landbouw en Visserij Debbie de Spiegeleire KULeuven Santina Driesen Provincie Oost-Vlaanderen Mia Lammens Toerisme Vlaanderen Edward Van Keer Departement Mobiliteit en Openbare Werken Wim Van Isacker Vlaamse Landmaatschappij Hans Leinfelder Ugent Bern Paret Provincie West-Vlaanderen Maarten Puls Provincie Antwerpen Lambert Schoenmaekers Vlaams overleg Regionale Landschappen Liesbeth Van Laer Natuurpunt vzw Hilde Schoefs Vlaams centrum voor Volkscultuur vzw David Stevens Departement Leefmilieu, Natuur en Energie Inge Leenders Departement Ruimtelijke Ordening, Woningbeleid en Onroerend Erfgoed Els Hofkens Departement Ruimtelijke Ordening, Woningbeleid en Onroerend Erfgoed Tom Anthonis Platform buitengebied Kurt Sannen Agentschap voor Natuur en Bos Paul Van der Sluys Vlaamse Landmaatschappij Sigrid Verhaeghe Kabinet

met de steun van Koning Boudewijnstichting i.k.v. 'Governance, een andere stem'
een uitgave van de Vlaamse Landmaatschappij, Gulden Vlieslaan 72, 1060 Brussel
verantwoordelijke uitgever ir. Guido Clerx, wnd. Gedelegeerd bestuurder Vlaamse Landmaatschappij
teksten en realisatie www.pantarein.be
foto cover Jan Decreton
vormgeving www.meerwit.be

